

بلندترین برج آجری جهان از ترک‌ها، جان سالم به در می‌برد؟

بلندترین برج آجری جهان همچنان برای حفاظت و مرمت در انتظار تخصیص اعتبارات مصوبات سفر اول رئیس جمهور است؛ کارشناسان این حوزه پیشنهاد می‌کنند که با برگزاری جشن گلریزان، مبالغ موردنیاز برای مرمت و حفاظت از این بنای هزارساله تاریخی جمع‌آوری و تامین شود.

به گزارش سایت خبری پرسون، آثار تاریخی در یک کشور نشان‌دهنده هویت و تمدن ملت آن سرزمین است و وجود آثار تاریخی و فرهنگی فراوان در ایران اسلامی نشان‌دهنده تمدن بسیار قدیمی، غنی و پیشرفته کشورمان است.

در سال‌های اخیر حساسیت‌های عمومی نسبت به حفاظت از آثار، بناها، بافت‌های تاریخی و فرهنگی برانگیخته شده، به گونه‌ای که به نظر می‌رسد موضوع حفاظت از میراث فرهنگی در حال تبدیل به یک مطالبه اجتماعی است و این فضا فرصت مغتنمی برای مسئولان، پژوهشگران، متخصصان و هنرمندان است تا به این موضوع توجه ویژه داشته باشند.

بنای باشکوه گنبد قابوس یک شاهکار معماری ایرانی است؛ این بنا در سال ۳۹۷ هجری قمری برابر با ۳۷۵ هجری شمسی (براساس تقویم یزدگردی) در زمان سلطنت قابوس بن وشمگیر ملقب به شمس‌المعالی از پادشاهان آن دیار در قرن چهارم هجری احداث شده است.

این اثر در سال ۱۳۱۰ به شماره ۸۶ در فهرست آثار ملی ایران ثبت شده است و همچنین در تیرماه سال ۱۳۹۱ به عنوان بلندترین بنای آجری جهان در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسیده است.

براساس مستندات موجود در سال ۱۳۱۰ خورشیدی، برای اولین بار پایه و بنا این اثر تاریخی تعمیر شد و در سالهای ۱۳۱۷ و ۱۳۱۸ با بستن داربست چوبی بخشی از آجرهای گنبد مخروطی تعویض و بخشی‌های از کتیبه و صفا قاعده آن تعمیر و اصلاحات درست انجام شد.

در سال ۱۳۴۵ دوباره داربست احداث تا قسمت داخلی و خارجی گنبد رک این بنا مرمت شود.

از دهه ۶۰ تاکنون اقدامات حفاظتی و مرمتی بر روی این بنا ادامه دارد و عملیات حفاظتی و مرمت عملی در سال‌های ۸۰ و ۸۶ بصورت پاکسازی و استحکام بخشی آجرهای گنبد رک انجام شده است. سال ۹۸ نیز پایگاه میراث جهانی گنبد قابوس داربست فلزی بر این بنا نصب کرد و پروژه جامع مطالعات ساختاری و کالبدی و ارائه طرح حفاظت و مرمت پوسته گنبد رک بصورت اقدامات پژوهشی و میدانی توسط متخصصین مرمت آغاز شد و تاکنون سه فاز پژوهشی و اجرایی در آن در حال انجام است.

با توجه به اهمیت بنا و آسیب‌های مصالح و براساس پیش‌بینی طرح پایش و مرمت نیاز است تا این داربست‌ها تا پنج سال آینده در اطراف بنا نصب باشد.

در روزهای گذشته اخباری مبنی بر ترک این بنای تاریخی در فضای مجازی منتشر شد که باعث نگرانی مردم و دوستداران آثار تاریخی شد.

علی‌رغم گزارشات و پیگیری‌ها در گلستان برای تسریع روند مرمت این بنای تاریخی، متأسفانه مسئولان متولی میراث فرهنگی برای حفاظت و مرمت این شاهکار معماری، همچنان به صورت قطره‌چکانی تزریق اعتبار می‌کنند.

در سفر اول رئیس‌جمهور به استان گلستان، مبلغ ۱۲ میلیارد تومان برای مرمت و حفاظت این برج آجری جهان مصوب شد که شواهد نشان می‌دهد تا به امروز هیچ مبلغی برای آن تخصیص پیدا نکرده است.

*گنبد قابوس از ترک‌ها، جان سالم به در می‌برد؟

مشاور مطالعاتی و مرمت برج آجری گنبد قابوس با تایید خبر ایجاد ترک‌هایی در بنای تاریخی گنبد قابوس گفت: هربنای تاریخی با قدمت هزارسال قطعاً ترک‌هایی خواهد داشت و وجود این ترک‌ها در بنای آجری جهان که بیش از هزار سال قدمت دارد طبیعی است.

محسن چاره‌ساز عناصر و جزئیات در معماری و در واقع فرسودگی سازه در طول زمان را امر طبیعی می‌داند و اظهارکرد: براساس مطالعات انجام شده و

شاهد‌های تاریخی از سال ۹۳۶ قمری تاکنون این بنای تاریخی بیش از سه زلزله بالای هفت ریشتر را تحمل کرده و تخریب نشده‌است؛ در صورتی که شهر تاریخی جرجان به‌خاطر همین زلزله‌های شدید کاملاً نابود شده‌است.

وی ادامه می‌دهد: در دانشگاه شهید بهشتی پایان‌نامه‌ای با عنوان ترک‌های گنبدقابوس نگارش شد و براساس این پایان‌نامه مطالعات لازم روی برج آجری گنبدقابوس و ترک‌های آن انجام و مستندنگاری شده‌است.

با توجه به اهمیت موضوع و قدمت بنای تاریخی آجری جهان، پروژه مطالعات فاز یک "طرح مرمت پوسته گنبدک بنای گنبدقابوس" در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۱ و پروژه فاز یک "مرمت جداره آجری گنبدک" در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ مستندنگاری شده و به همه مسئولان ذیربط اطلاع‌رسانی شد که در این بنای تاریخی ترک‌هایی وجود دارد.

وی با بیان اینکه مستند و گزارشی از وضعیت بنا در سال‌های گذشته به ویژه برای قسمت داخلی این بنا وجود ندارد، افزود: با توجه به اینکه جداره داخلی این بنای تاریخی روشنایی لازم را ندارد، عکس، گزارش و مستند قابل قبول و مطمئنی ندارد اما ترک‌های این بنا مربوط به سال‌های گذشته است و این موضوع به تمامی دستگاه‌های متولی اعلام و طرح سلامت سازه در وزارت میراث فرهنگی و گردشگری مصوب و برای آن حدود هشت میلیارد تومان مصوب شد.

چاره‌ساز گفت: در طرح سلامت سازه، ژئوفیزیک خاک، ساختار و پی سازه، عناصر و جزئیات بدنه و ساقه گنبدقابوس و رفتار آن، مدل سازی لرزه‌ای و سازه‌ای در صورت تامین اعتبار توسط تیم تخصصی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

وی بیان کرد: در هیچ یک از بناهای تاریخی حتی گنبد‌های موجود در اصفهان نیز مطالعات سازه‌ای انجام نشده و تنها مرمت بنا صورت گرفته‌است.

* نگرانی عناصر و جزئیات گنبدقابوس در زلزله‌های شدید

مشاور مطالعاتی و مرمت برج آجری گنبدقابوس ابراز کرد: یکی از چالش‌های ما در حوزه میراث فرهنگی، عدم وجود نیروهای متخصص در جایگاه‌های مدیریتی در سطح استان‌ها هستیم. متأسفانه این نیروها به دلیل اینکه تخصص و اطلاعات لازم را در مورد آثار تاریخی موجود و اهمیت حفظ و مرمت آن را ندارند، دغدغه لازم برای جذب و تخصیص اعتبارات ملی و استانی را نداشته و همین امر باعث تخریب و یا آسیب به بناهای تاریخی می‌شود.

وی با اشاره به اینکه برخی مدیران اصرار به برداشتن داربست‌های اطراف بنای تاریخی گنبدقابوس را دارند، یادآور شد: برخی مدیران ستادی میراث اصرار دارند تا این داربست‌ها برداشته‌شود، سخن بنده با این اشخاص این است که در این سه سال طرح مطالعاتی و مرمتی چقدر برای حفاظت و مرمت این برج آجری هزینه کردند؟ در سفر اول رئیس‌جمهور به استان گلستان مبلغ ۱۲ میلیارد تومان برای مرمت و حفاظت این بنای تاریخی در نظر گرفته‌شده است. اعتبار تخصیصی آن چقدر بوده و اگر تخصیص پیدا کرده در کجا هزینه شده‌است؟

به گفته این کارشناس، برای رسیدن به نتیجه مطلوب و مرمت و حفاظت این بنای تاریخی جهانی می‌بایست در صورت تخصیص اعتبار به موقع تا سه سال آینده این داربست‌ها باقی بماند. قطعاً دوستداران میراث فرهنگی و مردم دوست ندارند که به این آثار تاریخی کهن آسیبی وارد شود.

چاره‌ساز ابراز کرد: دغدغه و نگرانی ما در مورد این بنای تاریخی در زمان وقوع زلزله است. این نگرانی باید با حفاظت و مرمت همراه باشد در غیر اینصورت نگرانی به تنهایی سودی ندارد.

* شناسایی آجرهای جابه جا شده در گذشته

در مرمت سال‌های ۱۳۱۷ و ۱۳۱۸ تعداد هزار و ۵۰۰ آجر تعویض و مرمت شده‌است که متأسفانه جانمایی و ساخت این آجرها تخصصی و فنی نبوده و باعث شده تا برخی از این آجرها در طول زمان فرسایش یافته و باعث آسیب به آجرهای اصلی شود.

چاره ساز در این خصوص خاطرنشان کرد: یکی از اقدام‌های بزرگ انجام شده در این بنای تاریخی، شناسایی آجرهای تعویض شده با آجرهای اصلی است. آجرهای گنبد رک ریخت‌شناسی و آنالیز شده و ترکیبات خاک آجرها مطالعات میکروسکوپی شده‌است و اکنون می‌توانیم آجرهای اصلی از آجرهای مرمتی در سال‌های گذشته را تشخیص دهیم.

در حال حاضر در برخی از نقاط گنبد رک، فضای خالی ایجاد شده و باعث رشد گیاهان در این مکان‌های شده‌است.

مشاور مطالعاتی و مرمت برج آجری گنبدقابوس بیان کرد: تلاش داریم تا حد دخالت را در مرمت و حفاظت از این بنای تاریخی مشخص کنیم و در این پروژه قصد بازسازی نداریم بلکه هدف مرمت و حفاظت است و سعی داریم در این طرح آجرهای شکسته را به آجرهای اصلی متصل کنیم و تا جایی که امکان داشته باشد آجرها را تعویض نکنیم.

برای رفع دغدغه و نگرانی آسیب به این بنای تاریخی بعد از اجرای این طرح‌ها پایش آن نیز باید انجام شود که در طرح پایش، سنسورهایی در این بنا جانمایی می‌شود و کوچکترین حرکت و اتفاق در این بنای تاریخی در همان لحظه ثبت و اعلام می‌شود. اجرای تمام این پروژه‌ها در طول دو سال به ۱۸ میلیارد تومان و در طول سه سال به ۲۰ میلیارد تومان اعتبار نیاز است که امید داریم اجرای این طرح‌ها جزو دغدغه‌های مسؤولان میراث فرهنگی قرار گرفته و در سفردوم رئیس‌جمهور اعتبار قابل توجهی برای آن مصوب و سپس تخصیص پیدا کند.

*گنبد قابوس محور توسعه گردشگری

مدیر پایگاه میراث جهانی گنبدقابوس گفت: طرح شکل‌گیری مدیریت مقصد، اجتماع و همسویی بین ارگان‌های تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر در راستای تحقق اهداف گردشگری و توسعه منطقه‌ای است که این طرح از طریق نماینده مردم گنبدکاووس در مجلس شورای اسلامی به وزیر میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری پیشنهاد شد و وی نیز این طرح را تایید کردند.

عبدالمجید نورتقانی اظهار کرد: در این طرح در مقیاس کلان، مدیریت اصلی را دولت عهده‌دار بوده و اجتماعی از ارگان‌های مختلف که بیش از ۴۰ ارگان و نهاد دولتی خواهند بود تشکیل می‌شود و برای رسیدن به اهداف کوتاه مدت، بلندمدت و میان مدت تلاش می‌کنند، به عبارتی میراث فرهنگی یکی از آن ارگان‌ها بوده و به تنهایی عهده‌دار همه وظایف نخواهد بود، بلکه با اهتمام عمومی و جدی ارگان‌ها اهداف گردشگری دنبال می‌شود.

وی تصریح کرد: این طرح مورد استقبال وزیر میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری قرار گرفته و گنبدقابوس به عنوان پایلوت اجرای این طرح معرفی شده است.

مدیر پایگاه میراث جهانی گنبدقابوس خاطرنشان کرد: در این طرح ایجاد سایت موزه در شهر تاریخی جرجان، ثبت جهانی دیوار بزرگ گرگان و تکمیل و ساماندهی محوطه برج آجری گنبدقابوس به عنوان سه محور اصلی و در مقیاس بالاتر راه‌آهن شمال به جنوب با توجه به ثبت جهانی راه‌آهن، نقش مهمی در توسعه گردشگری در مقیاس کلان کشوری با محوریت گنبدقابوس باشد.

وی با اشاره به محور محوطه‌سازی برج آجری گنبدقابوس ادامه داد: در این محور با همکاری شهرداری و شورای اسلامی شهر گنبدکاووس، سرویس بهداشتی محوطه این بنای تاریخی که در سیل سال ۹۸ تخریب شده بود، با ۱۲ چشمه سرویس بهداشتی که دو چشمه آن بصورت وی‌آی‌پی خواهد بود، نمازخانه به ظرفیت حدود ۷۰ نفر و مکان سرایداری برای حفاظت، نگهداری و ارائه خدمات به گردشگران با پیش‌بینی اعتبار دو میلیارد تومان تا پایان امسال به بهره‌برداری می‌رسد.

* آماده اجرای طرح سلامت سازه هستیم

نورتقانی در خصوص ترک‌های گنبدقابوس نیز گفت: در راستای ترک‌های برج آجری جهانی گنبدقابوس، طرح سلامت سازه آماده شده است که اگر اعتبارات لازم تخصیص پیدا کند اجرا می‌شود.

وی بیان کرد: مذاکراتی با دانشگاه گلستان و اساتید دانشگاه شهید بهشتی تهران انجام شد تا کار مطالعات و آندوسکوپی بنا توسط دانشگاه شهید بهشتی انجام شود و پژوهشگاه میراث فرهنگی نیز روی مصالح و ملات بکار رفته در این بنا مطالعه، تحقیق و آزمایش کند و آزمایشگاه ژئوفیزیک نیز توسط دانشگاه آزاد قائمشهر انجام شود.

مدیر پایگاه میراث جهانی گنبدقابوس ابراز کرد: دو گمانه‌زنی ۵۰ متری و یک گمانه‌زنی ۳۰ متری بروی بنا برای تحلیل خطر زلزله در این بنا با اعتبار ۲۵۰ میلیون تومان در حال انجام است.

وی یادآور شد: در کنار همکاری این دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها، مذاکرات اولیه با دانشگاه ایتالیا با هدف همکاری بین‌المللی انجام شده و مورد موافقت قرار گرفته که درپلان‌های بعدی این دانشگاه به دلیل وجود بناهای تاریخی زیاد در این کشور همکاری بین‌المللی خواهد داشت و در کنار ما خواهد بود.

نورتقانی بیان کرد: برای تکمیل مرمت این بنای تاریخی از محل اعتبارات ملی و استانی مبلغ پنج میلیارد تومان در نظر گرفته شده است که تاکنون ابلاغ نشده و با مذاکراتی که با شهرداری و شورای اسلامی شهر گنبدکاووس صورت گرفته، مبلغ پنج میلیارد به عنوان کمک به اجرای پروژه‌های این بنای تاریخی اعلام کردند.

جهانی شدن یک اثر تاریخی و ثبت آن در یونسکو، فارغ از حفاظت و نگهداری از اثر، در جنبه‌های اقتصادی، فرهنگی و معرفی آن اثر تاثیرمستقیم دارد و می‌تواند در ارتقاء و بهبود مشارکت عملی، سرمایه‌های اجتماعی، افتخارملی، کمک‌های مالی و وام‌های مشخصه، حفاظت از آثار، آموزش، باززنده‌سازی و

اصلاح شرایط موجود و گردشگری تاثیر بسزایی داشته و باعث دریافت کمک‌های بین‌المللی شود.

متاسفانه گنبد قابوس به عنوان تنها برج آجری جهان با قدمت هزارساله در شهرستان گنبدکاووس از منظر و نگاه مدیران و مسئولان ارشد کشوری و استانی مغفول مانده و توجهی به این اثر فاخر جهانی نمی‌شود.

اگر بی‌توجهی مسئولان نسبت به تخصیص بودجه برای حفاظت و مرمت این برج آجری جهانی همچنان ادامه پیدا کند، قطعا در آینده‌ای نه چندان دور در صورت بروز حوادث طبیعی مانند زلزله شاهد تخریب و آسیب جدی به این شاهکار معماری ایران اسلامی خواهیم بود.

با توجه به محدودیت اعتبارات، توسط بسیاری از کارشناسان پیشنهاد شده است تا با راه‌اندازی پویش و یا جشن گلریزان اعتبارات موردنیاز این بنای تاریخی برای مرمت و حفاظت جمع‌آوری شود؛ قطعا خیرین، مردم و دوستداران بناهای تاریخی از هیچ کوششی در این مسیر دریغ نخواهند کرد.